

Linda väcker liv i gamla gravvårdar

Miljöhänsyn, kulturhistoria och jämvikt mellan tradition och förnyelse – i ett landskap som ska vara harmoniskt och funktionellt. Landskapsingenjör Linda Lundin i Växjö pastorat måste balansera flera krafter när framtidens kyrkogårdar utformas. Ibland får hon även vara konstnär.

TEXT PETER WILLEBRAND FOTO LARS DAREBERG

Aterbruk av gravvårdar blir allt vanligare inom Svenska kyrkan. Exempelen är många, och spänner från detaljer i restaureringar till nya användningsområden som murar och fontäner.

Det mest naturliga återbruket är förstås att låta gravstenen fortsätta att vara gravsten, precis som gatsten återbrukas som just gatsten. Men att överta en återlämnad gravsten är fortfarande en laddad fråga för många.

Hovshaga kyrkogård i Växjö fick hösten 2019 mycket uppmärksamhet i samband med att förvaltningen uppförde ett helt nytt kvarter för urnor (begränsad gravrätt) med 68 oidentifierade stenar. De återbrukade gravvårdarna säljs i prisspannet 2 000-10 000 kronor, beroende på stenväl och storlek. Graveringen bekostas av gravrättsinnehavaren och oavsett val av sten tillkommer en kostnad på drygt 9 000 kronor för skötsel i 25 år.

Gravvårdarna är inbäddade i en perennplantering som förvaltningen har anlagt, så ingen egen plantering krävs. Den omgivande naturen förstärker den pastorala praktiken.

– Det har varit ett ökat intresse, närmare tio platser har hittills upplåtits, säger landskapsingenjör Linda Lundin som har varit med om att utforma kvarteret.

Intresset har även varit stort bland allmänheten och andra förvaltningar runt om i landet.

”Mycket handlar om att lyssna av samhället i stort och att möta människorna som besöker kyrkogården.”

– Många vill veta mer om återbruket. Vi har arrangerat guidningar vid helger som allhelgona för att möta intresset.

Lösningen har även fått viss kritik, bland annat från begravningsentreprenörer och Sveriges stenindustriförbund som anser att de rådande momsreglerna (kyrkan är momsbefriad) försvårar för privata aktörer som också arbetar med återbrukade gravvårdar.

– Vi gör detta utan vinstintresse. Vår drivkraft är att omhänderta återlämnade gravvårdar på ett miljö- och kulturhistoriskt bra sätt och bevara äldre tiders stenhantverk.

Linda Lundin betonar att det också öppnar en ny marknad för omarbetning.

– Jag jobbar återkommande med externa stenentreprenörer som är duktiga på att komma med förslag och unika lösningar.

Få platser är så traditionstyngda som kyrkogårdar. Den stora utmaningen när Linda och hennes kollegor skapar nya kyrkogårdsmiljöer är att balansera olika perspektiv, som miljökrav, kulturhistoria och nya traditioner. Kyrkogården behöver klara många syften, allt från att vara en arbetsplats till att erbjuda den tillfälliga besökaren stillsam avskildhet.

– Det är en kedja där alla delar måste hänga samman, från minsta gruskorn till arbetsledning. Mycket handlar om att lyssna av samhället i stort och att möta människorna som besöker kyrkogården.

Just nu handlar mycket om klimat, miljö och återbruk. Linda tar några exempel på nya askgravplatser där återbruk i olika former även har fått stor symbolisk betydelse. Man har till exempel återanvänt familjegravar och liggande pulpetstenar, i vissa fall med delar av den gamla texten i behåll, för att knyta an till historien. En gravvård som inte längre bedöms ha ett kulturhistoriskt värde kan få ”nytt liv” som huvudsten på askgravplatsen.

– En huvudsten ger både struktur och adderar en särskild symbolik, den blir en sten för alla. I ett fall har vi till exempel

Linda Lundin på den nya askgravlunden i Hovshaga i Växjö. Nilssons Stenhuggeri har bearbetat de återlämnade gravvårdarna som nu får nytt liv.

tillverkat ett centralt konstverk av ett avidentifierat kors som monterats i en annan sten, i ett annat fall har vi sågat ut ett hål i en stående sten och monterat in en handblåst glaslykta där eldflamman får symbolisera eldbegängelsen.

Varje sten som återtas efter en inventering bedöms utifrån ett bevarandevärde.

– Det kan handla om allt från stentyp till kulturhistorisk betydelse, titlar och utformning säger ofta väldigt mycket om tiden då stenen uppfördes. Vissa yrkestitlar har till exempel helt försvunnit i takt med att samhällen förändrats.

Ambitionen är att återbruka så mycket sten som möjligt, oavsett om den klassas som värd att bevara eller inte.

– Det är bara ett fåtal stenar som inte återbrukas i någon form.

Linda Lundin har arbetat för Svenska kyrkan sedan hon utexaminerades som landskapsingenjör för snart tio år sedan. Den är en tid som sammanfallit med stora förändringar på många kyrkogårdar, inte minst som ett resultat från tragedin 2011, när en liten flicka i Bollebygd förolyckades på grund av en fallande gravsten. I säkerhetsarbetet som pågått sedan dess har många svenskar påmint om och fått anledning att fundera på gravvårdens roll, på flera plan.

– Jag säsongarbetade själv på kyrkogårdar vid den tiden, bland annat för att komma närmare kärnverksamheten innan jag började som landskapsingenjör. Just kyrkogårdsarbetaren har en nyckelroll i utvecklingen av framtida kyrkogårdar eftersom de varje dag möter besökarna och får ta del av deras önskemål och funderingar.

En huvudsten ger en askgravlund struktur och adderar symbolik, som en sten för alla.

För tillfället arbetar Linda Lundin med en ny askgravplats i Nöbble utanför Växjö. Uppdraget är återigen att skapa harmoni mellan nytt och gammalt.

– Vi utgår alltid från den befintliga miljön och adderar mjuka värden, till exempel möjligheten att placera ut ljus. När det gäller materialval handlar det inte bara om sten, även kompletterande material som brons och glas ska kombineras på ett sätt som ger platsen harmoni.

Hon har själv ritat ett konstverk för platsen, en rund sten som klyvts i två delar och blottar en inre kärna i form av bronskula.

– Den står som en symbol för livets kärna, säger hon. ■

LÅT OSS
SKAPA
NÅGOT
HÅLLBART
TILLSAMMANS!

GRANUM
STENPRODUKTER